

sudnice. Ovdje moramo upozoriti da se autor poveo za netačno odštampanim tek-
stom »žárq žané« u Šašel-Ramovševom Narodnom blagu iz Roža (Arhiv za zgodovino
in narodopisje, Maribor 1936: str. 7). Prva tri odlomka na navedenoj stranici kao i na-
slov na prethodnoj stranici, naime, pravilno prikazuju dijalekatski oblik »žáloq žané«
koji je, inače, u stručnoj literaturi kod Slovenaca poznat kao »žalík žene« pa ga u
tom obliku nalazimo i u Sadržaju Šašel-Ramovševa rada.

Posredstvom dra Wolfganga Suppana Brednich je usporedio napjev »Velikog
grešnika« s melodijom br. 119 iz zbirke Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice
i okolice (Vinko Žganec, JAZU, Zagreb 1962). Koliko god same melodijske linije
pokazuju izvjesne zajedničke osobine, napjevi se u strukturi melostrofe znatno raz-
likuju. U Brednichovoj komparaciji izostala je potrebna napomena da su od melodije
br. 119 navedeni samo 1, 2. i 4. melodijski redak, dok kočevska melodija obuhvaća
u svemu samo tri melodijske retka i strukturalno je bitno drugačija (A A³ B A
prema kočevskoj A A V B, gdje je B stalni refren). Isti motiv kao u kočevskoj baladi
gdje je ubstvo roditelja samo uz spomenuto a težište radnje je grešnikova
pokora, susrećemo u upravo citiranoj koprivničkoj zbirci V. Žganca (str. 260, br. 390
i treći primjer nepaginiranog Dodatka notnih primjera). Osm Koprivnice (Podra-
vina) nalazimo varijante te pjesme još na tri područja SR Hrvatske što graniče sa
Slovenijom, i to u Hrvatskom zagorju (Narodne popijevke Hrvatskog zagorja, Vinko
Žganec, JAZU, Zagreb 1950, i 1952, br. 345 f i 627), kopnom zaleđu Rijeke i okolici
Karlovca (Matičino izdanje Hrvatskih narodnih pjesama, I, Zagreb 1896, str. 28—30
i 482—492; Juraj Lahner, Hrvatske narodne pobožne pjesme, Zagreb 1926, str. 38—40).

O međusobnim odnosima njemačke i slovenske narodne pjesme piše i *Zmaga
Kumer* u radnji »Njemačka narodna pjesma iz Kočevja o ptici koja opominje i
njezin slovenski uzor«. Nakon što je potanje prikazala njemačke i slovenske tek-
stove poznate slovenske »ptice svarilke« koja opominje mlade ljude, naročito dje-
vojke na čudoređan život prije braka, autorica nije našla izričitoga slovenskog
predložka za njemačku pjesmu. Kočevski su je Nijemci na svoj način izradili, jer,
kako to Z. Kumer vrlo dobro ističe, narod svoju stvaralačku snagu ne pokazuje
samo u iznalaženju novih tema i motiva nego i u načinu kako preuzetu građu obli-
kuje prema svome vlastitom načinu mišljenja i izražavanja.

Wolfgang Suppan raspravlja o problemu kako odrediti što je originalno, a što
je samo pojedinačni način izvođenja (S'ngmanier) u njemačkoj narodnoj popijevci.
Na osnovu znalački odabranih i komentiranih zapažanja različitih zapisivača od
početka 19. st. do današnjih vremena, autor dovodi do zaključka da tzv. manire
nisu neka odstupanja od originala jer se i život narodne popijevke sastoji iz nepre-
stanoga manjeg ili većeg mijenjanja, dakako, unutar iste osnovne strukture popi-
jevke. Poduprt izlaganjima odličnih poznavalaca narodnog pjevanja — Bele Bartóka,
Waltera Wiore i Johna Meiera — Suppan utvrđuje da je svaka i najmanja varijanta,
izvedena od pjevača iz naroda i snimljena u određenom mjestu i vremenu, original
sam za sebe, pa da prema tome bezbrojne izvedbe daju i bezbroj orig'nala narodne
popijevke. Raspravi su dodana dva priloga. U prvome autor dokumentirano prika-
zuje promjene koje su nastale u nekim još danas živim napjevima a štampanim
već u 17. stoljeću. S obzirom na današnju neujednačenost u radu njemačkih melo-
grafa, Suppan u drugome prilogu daje prijedloge za zajednički način zapisivanja
pojedinih muzičkih pojava za koje nema utvrđenih znakova u evropskome tradicio-
nalnom notnom pismu. Drago nam je što možemo utvrditi da se većina etnomuzi-
kologa Jugoslavije već nekoliko godina služi gotovo svim znakovima što ih Suppan
predlaže. Ne bismo se samo mogli složiti s prijedlogom da se uz zapis ne ubilježuje
i originalna nota finalis, jer ona može biti vrlo značajna, npr. za međusobne odnose
starije vokalne i starije instrumentalne tradicije nekog područja. Protivno Sup-
panovu prijedlogu smatramo, također, da je potrebno zapisivati i najjednostavnija
dvoglasja u paralelnim tercama ili sekstama. Ako želimo dosljedno bilježiti sve što
čujemo na terenu, zapisat ćemo i njih. Uostalom, ona postaju zanimljivija kad se pod-
sjetimo da je i srednjovjekovni gymel (cantus gemellus) bio sav u paralelnim ter-
cama.

Bertrand H. Bronson kritički prikazuje razvoj američke narodne pjesme en-
gleskog jezika u 20. stoljeću i osvrće se na sve njezine značajnije zbirke. Za nas
je naročito zanimljiv njegov prikaz stanja iz posljednjih decenija jer se u njemu

susrećemo s problemima koji i kod nas u najnovije vrijeme postaju aktuelni.
Bronson pokazuje da je utjecaj radija i kompanija za izradu gramofonskih ploča
tolik da slušaocima osjetno smanjuje njihovo razlikovanje narodne od popularne
pjesme i potiče mnoštvo imitatora u težnji za ličnom afirmacijom i financijskim
uspjehom. Radio i gramofon znatno ubrzavaju proces rušenja nekadašnjih granica
pojedinih folklornih područja, zato se Bronson pita što ćemo u buduće moći uzimati
kao tradicionalnu narodnu pjesmu neke regije.

Bogato dokumentirano raspravlja *Lajos Vargyas* o rasprostranjenosti njemač-
kih balada i pripovjednih pjesama u Madžarskoj. Zapažanja o starijim njemačkim
pjesmama u švedskoj narodnoj predaji daje *Bengt R. Jonsson*. *Archer Taylor* uka-
zuje na iste ili slične sadržaje nekih balada i pripovijedaka na osnovu radova F. J.
Childa, Stith Thompsona, Gene A. Morokoffa i Hinricha S.utsa. O njemačkim na-
rodnim pjesmama na židovsko njemačkom »jiddisch« jeziku piše *Wilhelm Heiske*.
Pojedine pučke pjesme štampane na listovima (Flugblattlieder) iz gornjoaustrijskoga
grada Welsa obraduje *Leopold Schmidt*. *Joseph Müller-Battau* prikazuje njemačke
narodne pjesme iz Lotaringije i Pfalza. *Erik Dal* iscrpno nas upoznaje s likom le-
gendarnoga Ahasvera u danskim pučkim knjigama, njemačkim pučkim knjigama,
danskim štampanim listovima s pučkim pjesmama, različitim zapisima pjesama i
narodnom vjerovanju. Na kraju daje R. W. Brednich bibliografski prikaz radova
Ericha Seemanna.

Jerko Bezić

V. E. GUSEV, PROBLEMY FOLKLORA V ISTORII ESTETIKI. Izdatel'stvo
Akademii nauk SSSR, Institut russskoj literatury (Puškinskij dom), Moskva—Lenin-
grad 1963.

U ovoj se monografiji prvi put u nauci obrađuje historija teoretskog izučavanja
estetske suštine folklor. Gusev izlaže različite koncepcije o folkloru, nastale u
glavnim pravcima u historiji estetike od antike do danas i utvrđuje neke zakoni-
tosti u teoretskom spoznavanju umjetnosti narodnih masa.

Autor u uvodu kaže da ostaje neizvjesno kakvo mjesto zauzimaju teoretski
sudovi o folkloru u ovom ili onom estetskom sistemu jer do sada nema ni jednoga
specijalnoga jedinstvenog rada u kojem bi bila ispitana i istražena historija nauke
o estetskoj suštini folklor. Nije objašnjeno ni to, kaže Gusev, u kojem se vremenu
počela upoznavati teoretska, socijalna i umjetnička specifičnost folklor kao posebna
pojava u historiji umjetnosti, što je prethodilo tome teoretskom spoznavanju, kako
se razvijao u estetičkom odnosu prema folkloru, kakav je utjecaj vršila estetska misao
na specijalno proučavanje folklor kao nauke o narodnom stvaralaštvu i na prak-
tično usvajanje umjetnika. Ako su historičari folklor, što više i historičari folklo-
ristike, nastavlja Gusev, mogli do sada biti bez dubljeg i sistematskijeg poniranja
u estetiku (ne bez štete za samu nauku), istraživač koji bi želio da izuči umjetničku
stranu folklor i da odredi njegovo mjesto u sistemu umjetnosti, nikako ne može
ignorirati historiju estetske misli.

Sam termin folklor nije postojao gotovo u cijeloj historiji estetike a poja-
vivši se u prošlom stoljeću, dodaje autor, on se upotrebljavao u nauci u različitim
značenjima. Dajući opširnu definiciju termina, Gusev između ostaloga kaže: »Pod
terminom 'folklor' razumijemo ono područje duhovne kulture čovječanstva koje, iz-
ražavajući pogled na svijet narodnih masa, objektivno predstavlja živi, umjetnički...
odraz stvarnosti u svjetlu estetskih ideala samog naroda« itd.

Autor razmatra folklor kao historijsku pojavu koja se razvija, a sveukupnost
njegovih obilježja kao dinamičnu strukturu. Poslije upozorenja čitaocima da knjiga
ne sadrži sistematsko izlaganje specifičnih svojstava folklor, autor dodaje da se
u izučavanju historije estetike ograničio samo na Evropu.

Prvo poglavlje govori o odnosu antičkih mislilaca prema folkloru. Gusev kaže
da je estetska misao stare Grčke iznikla i formirala se u uvjetima robovlasničkog
društva i da je na svoj način odrazila njegova protuslovlja. Autor posebno govori
i o odnosu pojedinih filozofa prema narodnoj umjetnosti, odnosno mitologiji (Kse-
nofana, Euripida, Heraklita, Platona, Sokrata, Anaksagore, Aristotela i dr.); zaklju-
čuje da estetika epohe helenizma nije donijela ništa bitno novo u razumijevanju

narodnog stvaralaštva. Estetska misao staroga Rima, kaže se dalje, uzmiče po intenzivnosti i originalnosti svoga razvitka pred helenskom estetikom, ali su se i o narodnom stvaralaštvu iz tog vremena sačuvali neki fragmenti.

U drugom poglavlju, koje obrađuje period od srednjega vijeka do epohe prosvijećenosti, kaže se da vladajuća ideologija nije priznavala estetsku vrijednost narodnoj umjetnosti. Prvi dio autor je posvetio mislima Augustina, Ivana Damaskina, Tome Akvinskog, Maksima Greka i drugih crkvenih ideologa.

Istakavši u drugom dijelu ovoga poglavlja da za pravilnu ocjenu estetike XIV—XVI stoljeća u zemljama zapadne Evrope veliko značenje imaju filozofski radovi A. Gramscija, autor u ostalim dijelovima govori o vezama ili odnosu mnogih umjetnika i mislilaca iz toga vremena prema narodnom stvaralaštvu (Dantea, Lope de Vege, Campanelle, Bacona, E. Roterdamskog, T. Moora itd.). Za estetiku klasicizma kaže se da nije donijela ništa principijelno novo u sudovima o folkloru.

U trećem poglavlju, govoreći o odnosu estetike prosvjetitelja XVIII st. prema folkloru, kaže se da je epoha prosvijećenosti u evropskim zemljama, oslobađajući se postepeno od kanona normativne estetike klasicizma, dovela do progresivnog razvitka estetske misli. U daljnjem se tekstu govori o najkarakterističnijim predstavnicima evropskoga prosvjetiteljstva u čijim se teoretskim radovima osobito jako očitovao interes prema folkloru i čiji se pogledi na folklor odlikuju pozitivnim odnosom i stremljenjem da shvate njegovu estetsku suštinu. U estetici engleskih prosvjetitelja, kako kaže Gusev, bile su sadržane osnove za poseban teoretski pristup folkloru. Poslije opširnije i pojedinačne obradbe estetskih pogleda francuskih prosvjetitelja (Montesquieua, Diderota, Rousseaua i dr.) Gusev kaže da folklor nije samo služio pri razradi njihovih pozitivnih programa nego da je bio i osvjetljen kao posebna pojava u umjetnosti. Govoreći o odnosu njemačkih prosvjetitelja prema folkloru, Gusev kaže da su upravo njemački prosvjetitelji upozorili na folklor i nove evropske narode. Njima, u prvom redu Herderu, pripada čast osnivača evropske folkloristike u pravom smislu riječi. Živ interes pokazali su za folklor, između ostalih, osobito Goethe i Lessing o čijim se odnosima prema folkloru opširnije govori.

U Rusiji su ideje prosvjetiteljstva dostigle široku rasprostranjenost i originalni izraz, uvjetovan nacionalnim razvitkom ruskoga društva u drugoj polovini XVIII st., stoga kaže Gusev, da oni s pravom govore o ruskoj varijanti evropskog prosvjetiteljstva. Posebno se govori o odnosu prema folkloru Deržavina, Novikova, Krylova, Radiščeva i drugih. Autor zaključuje da se estetika prosvjetitelja može razmatrati kao prvi značajan korak u pravcu naučnoga teoretskog upoznavanja estetske prirode folkloru.

U četvrtom se poglavlju govori o njemačkoj idealističkoj estetici (posebno o Kantu, Schilleru, Schellingu, Schlegelu, Hegelu i dr.). Idealistička estetika u biti je prva, kaže autor, dala svoje teoretsko obrazloženje kolektivnosti narodne poezije.

O estetici ruskih revolucionarnih demokrata, posebno o djelima Bjelinskog, Černiševskoga, Hercena, Dobroljubova, Nekrasova, Saltykova-Ščedrina, govori se u petom poglavlju. Ističe se da su ruski revolucionarni demokrati zahvatili najviše društvenih problema narodnoga stvaranja, povezujući ih s problemima materijalističke estetike. Konceptije ruskih demokrata originalna su pojava u historiji svjetske estetike — zaključuje autor.

O marksističko-lenjinističkoj estetici o folkloru govori posljednje — šesto poglavlje. Historijski materijalizam omogućio je poznavanje socijalne suštine folkloru, odredio njegovo mjesto u razvitku ljudske kulture i unio u izučavanje narodnog stvaralaštva povijesni pristup. Posebno veliko značenje imalo je marksističko-lenjinističko učenje o narodu i narodnoj masi u historiji. Klasiци marksizma, Marx, Engels, Lenjin, te Lafargue, Plehanov, Lunačarski, Gorki i dr., ocjenjujući folklorna djela, znali su da otkriju životnu objektivnu osnovu sižea ili nekoga lika. Suvremena estetika teži da odredi svoje zadatke i u oblasti izučavanja duhovne kulture radnih ljudi, težeći da sazna estetsku bit i specifičnost folkloru.

Knjiga je namijenjena folkloristima, historičarima umjetnosti i specijalistima estetičarima, a također i širokom krugu čitalaca koje interesiraju problemi estetike i historije umjetnosti.

Ante Nazor

RUSSKIJ FOLKLOR VELIKOJ OTEČESTVENNOJ VOJNY. Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR. Institut ruskoj literatury (Puškinskij dom), Moskva—Leningrad 1964.

Ova interesantna i vrijedna monografija govori o životu, razvoju, ulozi, mjestu, sakupljanju, izučavanju i drugim pitanjima ruskog folkloru domovinskog rata i zaslužuje posebnu pažnju folklorista, kako po bogatstvu iznesenog materijala tako i po mnogim interesantnim, pa i novim (katkad i diskutabilnim) konstatacijama, ocjenama, mislima i zaključcima. U devet poglavlja od kojih je svako posvećeno obradbi neke folklorne vrste ili problema i dva dodatka (dokumenti i bibliografija) više istaknutih sovjetskih folklorista daje zajednički prvu cjelovitiju naučnu obradbu svih vrsta ruskoga folkloru, aktiviranog i novonastalog za vrijeme drugoga svjetskog rata. Odgovorni urednik monografije V. E. Gusev u uvodnoj je riječi iznio osnovne principe koji su došli do izražaja (više ili manje) u prilogama svih autora.

Od građanskoga do domovinskog rata, kako se ističe u uvodu, kulturni nivo sovjetskog naroda snažno je porastao. Taj porast koji se osjetio posebno na području literature i muzike nije omeo razvitak narodnog stvaralaštva, ali je bitno utjecao na promjenu njegova sadržaja i forme. Za vrijeme domovinskog rata armija je postala žarište kulturnog života. U njoj su živjeli, borili se i stvarali, utječući jedni na druge, profesionalni pisci i nosioci folklorne tradicije, veterani iz građanskog rata i omladina, ljudi različitih profesija i narodnosti. Autori ove monografije imali su zadatak, kako kaže Gusev, da obrade »amatersko masovno književno-muzičko stvaralaštvo, koje je živjelo u godinama rata u različitim slojevima ruskog naroda zadovoljavajući njegove idejno-estetske potrebe«, izražavajući njegov pogled na svijet, moral, psihologiju i estetiku. Stoga »razmatrajući narodno stvaralaštvo domovinskog rata kao složen proces« autori ističu da nisu proučavali samo ona djela koja imaju oznake tradicionalnog folkloru, »nego su ih privlačili i takvi materijali koji označuju različite etape nastajanja novih oblika kolektivnog stvaralaštva ili transformaciju folklorne tradicije«. Na folklor, kaže autor, što je sasvim ispravno, ne treba gledati kao na nešto okamenjeno ili kao na materijal samo za historijsko-arheološka istraživanja, istraživač ne smije zbog književnih obilježja folkloru... zanemariti živi proces razvitka narodnoga stvaralaštva i njegove oblike, koji nisu nicali po receptima ovih ili onih folklorista, nego snagom zakona koji djeluju u životu naroda. I dalje, »historičar folkloru treba da pristupa novoj pojavi bez predrasuda, ne stavlajući folklor pod standardna stroga mjerila nekih apstraktno shvaćenih 'folklornih formi'«. Ne može se, kaže Gusev, isključiti iz folkloru neko novo djelo samo zbog toga što se razlikuje od historijski određene starije forme. »Folklorist je dužan ući u samu prirodu nove pojave ne ignorirajući snagu tradicije, ali i ne preuveličavajući je, ne gubeći kriterij specifičnosti svog predmeta, ali i ne apsolutizirajući ga, vodeći računa o tome da se u suvremenim uvjetima folklor razvija kao sastavni element socijalističke kulture u cjelini.«

Autori upozoravaju čitaoce da su široko zahvatili i istražili različite faktore narodnog stvaralaštva »ne zato da bi poistovjetili sav taj materijal, s folklorom, nego da bi objasnili opće stanje umjetnosti narodnih masa i utvrdili objektivne granice folkloru domovinskog rata« kao osobite vrste narodnoga stvaralaštva i odredili njegovo mjesto među drugim vrstama. Prema tome autori ne poistovjećuju termine: folklor i narodno stvaralaštvo. Narodno stvaralaštvo, kaže Gusev, ne uključuje samo folklorne forme, pa zato treba da bude objekt izučavanja folklorista ali i etnologa, historičara literature i umjetnosti.

U prvom poglavlju o sakupljanju i izučavanju ruskoga folkloru domovinskog rata piše A. D. Sojmonov. Vrijeme od 1941. do 1961. autor je podijelio na dva perioda. U prvom periodu (1941—1945), kako kaže Sojmonov, folklorom se uglavnom koristilo kao agitacionim sredstvom u borbi protiv fašizma; sakupljanje i istraživanje folkloru počelo je već u prvim mjesecima rata. Autor se posebno osvrće na formiranje brigada pripovjedača i prva naučna putovanja 1942. U drugom dijelu autor uglavnom govori o sakupljanju i izučavanju folkloru od završetka rata do 1961. U tom periodu bilo je više rasprava, izdavani su zbornici i antologije, a posljednjih godina i disertacije. Širu raspravu izazvala je knjiga: »Pregled ruske narodne pjesme sovjetske epohe« koja je izišla 1952. a odražuje stanje, kako kaže Sojmonov, sovjetske folkloristike u periodu kulta ličnosti. Knjiga je svestrano i strogo ocijenjena u mnogim člancima i recenzijama od 1953—1955.